

audiendam, dixi in dicto 3 tomo, disp. ult., sect. 3; ergo propter missam non est necessaria contritio: at hoc præceptum non obligat ad vacandum Deo in die festo alio modo, seu per alios actus; ergo propter vacandum Deo non est necessaria pœnitentia; nec etiam per se et directe præcipitur; ergo non cadit sub hoc præceptum. Et ita sentiunt Cajetan., Sot., Navarr., Armil., Rosel., et alii communiter; Sylvester etiam, verb. *Dominica*, quæst. 6, dist. 4, fatetur non teneri peccatorem conteri in die festo ex vi præcepti de festo; tamen, si recordetur sui status, teneri ex vi memoriae. Sed hæc obligatio, si vera esset, communis esset aliis diebus; non est tamen vera; sed hoc pertinet ad materiam de Pœnitentia, ubi de hoc latius.

15. *Destruitur fundamentum oppositæ sententiæ.* — Ad fundamentum ergo contrariæ sententiæ negatur assumptum; nam, qui est in peccato mortali, potest orare et missam audire. Ad confirmationem primo dici potest illam legem nunc non obligare. Secundo dicitur illud mandatum: *Affligetis animas vestras*, non pertinuisse ad diem sabbathi, nec ad omnia festa Judæorum, sed ad quoddam speciale, quod celebratur decimo die septembris, et in eo distincte præcipiebatur cessatio ab opere servili. Unde potius sumitur argumentum e contrario, quod illa afflictio non pertineat ad festorum observationem, ut sic, neque ad observationem dominicæ, quæ sabbatho successit. Festum autem illud peculiare omnino jam cessavit, et si quid illi successit in lege nova, fuit pœnitentia, quæ tempore confessionis annuæ agi præcipitur. Nam per illud significabatur futura emundatio a peccatis Christiani populi, ut dixit D. Thomas 1. 2, quæst. 102, art. 4, ad 10; in quæst. vero 103, art. 3, ad 4, dicit, illi festo Expiationis succedere in Ecclesia festa Martyrum et Confessorum. De quo videri potest Cano, Relect. de Pœnitent., p. 4, in fin.

16. *Difficultas.* — Sed objiciet aliquis contra dicta: nam sequitur non peccare contra hoc præceptum, qui in toto die festo nullum alium actum divini cultus exercet, præter missæ auditionem, etiamsi reliquum tempus ludendo, confabulando, etc., consumat, dummodo contra alteram partem præcepti, prohibentem opera servilia et profana, nihil committat: consequens videtur esse absurdum; alias sine causa præciperetur hominibus vacatio ab aliis laboriosis operibus toto illo die, quia melius esset corporaliter laborare, quam

otiose diem transigere. Sic enim dixit Augustinus, libro de Decem chor., capite 3, loquens de Judæis in sabbatho otiantibus; videtur autem esse eadem ratio proportionalis de Christianis. Respondeo nunc non tractari, an peccare in die festo sit contra hoc præceptum, ex ea parte qua prohibet certa quædam opera; de hoc enim statim dicemus; sed quæstionem esse solum de omissione actuum divini cultus. Et ex hac parte concedo, nullum incurri peccatum omissionis contra hoc præceptum, etiamsi nullus alius actus religionis in toto festo fiat, præter auditionem missæ, quia nullum extat de hoc præceptum affirmativum; negativum autem prohibens opera servilia non obligat ad aliquid agendum; ex negatione enim non bene sequitur affirmatio; neque propterea illud inutiliter præcipitur, quia propter cultum præcipitur; finis tamen præcepti, ut sic, non cadit sub præceptum, medium autem ipsum de se utile est, et ideo recte præcipitur, licet finis non ita præcipiatur. Tandem posset hic quæri, an saltem cum aliquis non potest audire missam in die festo ex justo impedimento, teneatur loco illius aliquid recitare, vel religionis opus exercere; et similiter, quando aliquis missam omisit, an teneatur aliis precibus eodem die illam compensare, vel in sequenti die missam audire. Dico tamen non teneri, de quo videri possunt resoluta in d. disp. ult., sect. 5, dub. ult., et sect. 6, dub. penult. Et juvare etiam possunt ea quæ de omissione Horarum Canoniarum in simili diximus.

CAPUT XVII.

SOLA CORPORALIA OPERA ESSE PROHIBITA IN DIE FESTO, NON TAMEN OMNIA.

1. Incipimus de altera parte hujus præcepti agere, quæ negativa est, et longiorem disputationem requirit, quia in illo loco tertii tomi nihil de illa diximus. Ad illam ergo explicandam, suppono primo præcipi fidelibus vacationem quamdam ab operibus in die festo. Hoc constat ex jure, nam in cap. 1 de Feriis, dicitur esse abstinendum ab opere illicito, et in c. *Licet ab omni opere servili*, et in c. *Conquestus*, et in aliis locis, alia opera prohibentur, ut infra videbimus. Præterea Clemens, lib. 8 Constit., cap. 33, his verbis explicat hoc præceptum: *Omnes fideles die dominico vacent in ecclesia*, et infra, *vacent servi*, indicans, vacationem debere esse ab opere servili: in sex-

ta etiam Synodo, cap. 8, prohibentur in diebus festis corporalia opera, præter ea quæ necessaria sunt ad victum, vel similia; in Concilio Aureliano III, c. 27, abstinendum dicitur ab opererurali; in Concilio Antisi., c. 16, dicitur: *Non licet in die dominico boves jungere, aut alia opera facere*, utique similia. Quod pluribus verbis explicatur in Concilio Matiscon. II, cap. 1, ubi non tantum servilia opera numerantur, sed quædam alia, de quibus infra; et similiter in Concilio Maguntin., sub Carolo, cap. 36, 37, dicitur esse prohibitum opus servile, cujus aliqua exempla inde colliguntur, scilicet, arare, seminare, hortum vel vineam colere, aut sepem circumdare; deinde adduntur alia opera, quæ forensia possumus appellare, de quibus postea. Denique communi traditione et consuetudine Ecclesiæ hoc receptum est, et omnes Doctores in hoc conveniunt.

2. *Quam sit antiquum præceptum quoad hoc.* — Sed dubitabit aliquis quam sit antiquum hoc præceptum, quoad hanc partem; videtur enim ex dictis sequi, non esse admodum antiquum; nam jura, quæ habentur in Decretalibus, recentiora sunt. Alia vero, quæ adduximus, non probant majorem antiquitatem, nam quædam non habent sufficientem auctoritatem ad vim præcepti, ut libri Clementis. Alia vero fere omnia sunt Concilia Provincialia, præter sextam Synodum, cujus decretum obscurum est, quia videtur plus prohibere, quam prohibitum reverasit, vel unquam fuerit, ut mox dicemus. Et ideo posset aliter quam de proprio præcepto exponi, quia verba in rigore non omnine cogunt. Auget ergo præterea difficultatem modus loquendi Concilii Laodiceen., c. 29. Cum enim dixisset, *non oportere Christianos judaizare* (quod mox exponemus), subdit: *Præferentes autem in veneratione dominicum diem, si vacare voluerint, ut Christiani hoc faciant.*

3. Nihilominus tamen certum est, ante sextam Synodum, et ante omnia dicta Concilia Provincialia, fuisse in Ecclesia hanc observationem sub præcepto, ut colligitur ex dicto loco Clementis, et ex omnibus quibus supra probavimus translationem diei sabbathi in diem dominicum. Dicunt enim Patres factam esse translationem quoad quietem, et vacationem quamdam ab operibus profanis, seu a labore terreno, ut dixit Gregorius, lib. 11 Epst., in 3. Constat autem ex ibi dictis, translationem illam esse antiquiorem Synodo Laodicea. Item Hieronymus et Augustinus hujus traditionis testes sunt, et ejusdem fere ætatis, id est, non

multo tempore post Laodiceenam Synodum, et tamen loquuntur de illa consuetudine, ut antiqua, et vetusta suo sæculo. Hieronymus, Epist. 22 ad Eustochium, cap. decimo quinto, dicit monachos Ægypti solitos fuisse laborare per hebdomadam, vacare autem die dominica, utique propter Ecclesiæ præceptum; Augustinus vero, serm. 215: *Si infelices Judæi tanta devotione celebrant sabbatum, ut in eo nulla operaterrena exerceant, quanto magis Christiani in die dominico soli Deo vacare, et pro animæ suæ salute debent ad ecclesiam convenire.* Expressius serm. 251: *Sciendum est (ait) quod ideo a sanctis Patribus nostris constitutum est Christianis et mandatum, ut in solemnitatibus Sanctorum, et maxime in dominicis diebus otium haberent, et a negotio terreno vacarent, ut paratiores et promptiores essent ad divinum cultum; infra vero, per sanctos Patres exponit Apostolos, et apostolicos viros.* Quomodo autem Concilium Laodiceum intelligendum sit, statim dicam. Hoc ergo præceptum non est de novo latum, quoad substantiam suam, in illis juribus quæ habentur sub titulo de Feriis; sed ibi scriptum est quod traditione jam habebatur, et fortasse quoad aliquid vel auctum, vel magis declaratum est.

4. *Diversa est cessatio ab opere in Christiano, atque in Judæo.* — Secundo supponendum est, cessationem ab operibus, aliter Christianis præcipi in diebus festis, quam præcipiebatur Judæis; nam Christianis non fit tam arcta prohibitio operum in die dominico, sicut Judæis fiebat in sabbatho, ut notat Abulens., Exod. 20, q. 13; et patet, tum quia multa opera nunc permittuntur Christianis in festis, quæ non permittebantur Judæis in sabbatho, de quibus infra; tum etiam quia in lege nova facile conceditur licentia laborandi in festo, quæ in lege veteri non concedebatur. Ratio vero est, quia Judæis omnia contingebant in figuram, quæ debet esse maxime conformis rei significatæ, et invariata manere; unde quia per sabbatum representabatur quies Dei ab operibus exercendis, ideo tam arcte præcipiebatur illud otium; item illa prohibitio erat juris divini, et ideo immobilior erat.

5. Hinc sæpe Patres cavendum præcipiunt Christianis, ne more Judæorum in die dominico otientur, et hoc modo intelligi potest Concilium Laodiceum, nam sic habet: *Quod non oporteat Christianos judaizare et otari in sabbatho, sed ipsos eodem die operari*; quod autem subjungit: *Præferentes autem domini-*

cam, dupliciter potest intelligi. Primo, ut dominicam præferant sabbatho, otiantes nimirum illa ex præcepto; et nihilominus, si etiam sabbatho vacare voluerint, ut Christiani hoc faciant. Secundo potest sic legi: *Ut si in die dominico vacare voluerint, ut Christiani hoc faciant; si autem judaizare inveniantur, excommunicentur*; non vero ideo dictum est sub ea conditione, quia tunc non esset necessaria ex præcepto, sed voluntaria, vacatio Christiana in dominica; sed vel quia possunt vacare fideles plusquam teneantur, et ab operibus non omnino prohibitis cessare, quod ait Concilium posse fieri licite, dummodo christiano spiritu et modo, et non judaico fiat; vel forte legendum est: *Si valuerint*, nam alia versio habet: *Si modo possint*. Eandem doctrinam observavit Concilium Aurel. III, c. 27, ubi refert quosdam *persuasisse populis die dominico cum caballis, et bobus, et vehiculis itinerari non debere, neque ullam rem ad victum præparare, etc.*, quæ res (ait) ad Judæam, magis quam ad observantiam Christianam pertinere probatur. Eundem errorem ex professo damnat Gregorius, d. epist. 3, l. 11, docens contra fidem esse, otium sabbathi ad litteram custodire, non solum quoad diem, sed etiam quoad modum otianti; et specialiter damnat quosdam, qui dicebant non licere die dominico toto corpore lavari, etiam pro necessitate corporis.

6. *Hoc præcepto solum corporalia prohibentur opera.*—Tertio statuendum est, opera, quæ hoc præcepto prohibentur, esse tantum externa et corporalia. Ita sumitur ex D. Thoma supra, dicta quæst. 122, art. 4, et ex aliis Doctoribus statim referendis. Et probatur primo ratione generali, quæ comprehendat etiam legem divinam datam Judæis de observatione sabbathi, quia illa lex tantum data est de culta exteriori Dei; ergo solum præcipiebat vacationem ab operibus externis et corporalibus; ergo opera prohibita tantum corporalia sunt. Secundo ratione speciali de lege Ecclesiæ, quia Ecclesia non præcipit nec prohibet internos actus secundum se, sed per se versatur juxta externos, de internis autem solum disponit, quatenus cum externis connexi sunt; ergo dum præcipit vacare in diebus festis, externam et corporalem cessationem ab operibus mandat: ergo, dum prohibet servilia opera, prohibet opera corporalia et externa. Quod etiam nomen ipsum servilium operum præ se fert; nam interna opera animæ non sunt servilia, ut per se constat.

7. *Non omnia corporalia opera prohibita. — Enodatur.*—Quarto suppono non omnia corporalia opera esse prohibita Christianis in die festo. Hoc non indiget probatione, nam usu ipso satis constat, et præterea etiam colligitur ex ipsa lege; non enim sine causa addita est illa particula *servile*, cum dictum est: *Omne opus servile non facietis in eo*, sed ne omne opus corporale, et externum, prohibitum putaretur. Præterea idem patet inductione, nam iter agere, scribere, loqui, et similia, opera corporalia sunt, et tamen prohibita non sunt, ut constat. Sed objici potest, quia Exod. 20 absolute dictum est: *Non facietis omne opus in eo*; et Levit. 23: *Omne opus non facietis in eo*; ergo simpliciter omnia opera prohibentur in die festo, nam Ecclesia suum præceptum tulit ad imitationem illius. Ad hoc vero uno verbo responderi posset ex dictis, præceptum Ecclesiæ sumptum esse ad imitationem, non vero ad æqualitatem præcepti antiqui.

8. Oportet autem ultra considerare, in lege veteri non fuisse æqualem hanc prohibitionem pro sabbatho et omnibus festis; nam pro sabbatho tam generalis erat prohibitio, ut nec cibos illo die præparare liceret, sed proximo præcedenti die præparari debebant, unde parascève vocabatur (ut multi interpretantur), et in deserto non permittebantur manna colligere in sabbatho; ideo enim eis non dabatur, sed feria sexta pro utroque die colligebant illud. At vero in festivitatibus ordinariæ non prohibebantur præparare cibos, ut Exod. 12 expresse dicitur de die primo et ultimo Azymorum: *Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent*. Unde in ipsis etiam Scripturæ verbis notari potest hæc differentia; interdum enim simpliciter dicitur: *Non facietis omne opus*, ut in citatis locis; interdum additur, non facietis *omne opus servile*, ut de primo et septimo die Azymorum dicitur, Levit. 23. Per hanc enim differentiam notatur non fuisse æqualem prohibitionem, nam priora verba indicant, neque ignem incendi, nec cibos parari, nec aliud simile opus, etiam necessarium ad vitam, fieri potuisse illo die, quando antea præveniri poterat; per alia autem verba notatur hæc opera non fuisse prohibita, sed tantum servilia. Quam differentiam notavit noster Ribera, lib. 5 de Templo, etc., c. 5, cum Abuleno, Exod. 20, q. 13, et Lev. 27, q. 7.

9. *Quid prohibitum Judæis in sabbatho. — Cur Ecclesia non fuerit imitata Judaici sabbathi quietem.*—Fatemur ergo in die sabbathi

prohibita fuisse Judæis non tantum opera servilia, sed etiam alia; et in die festo Expiationis, die decimo septembris, æqualis censetur fuisse prohibitio, quia Levit. 16 de festo illo specialiter dicitur: *Affligetis animas vestras, nihilque operis facietis in eo*; et c. 23 dicitur: *Omnis anima, quæ operis quicquam fecerit, delebo eam de populo meo, nihil ergo operis facietis in eo*. Verum est, paulo inferius ibi addi opus servile, et Num. 29; tamen ut dicti auctores notant, nec in hebræo, nec in græco est additio illa *servile*; et Abulenus notat, illo die solitos fuisse Judæos abstinere a cibo et potu per totum diem, et ab uxoribus, a balneis, calceamentis, et ab omni occasione gaudii vel delectationis. In aliis autem festivitatibus non prohibebantur hæc, sed tantum opera servilia; Ecclesia ergo quoad hoc, potius alia festa quam sabbathum imitata est. Et ratio est, quam attigit D. Thomas, dicta q. 122, art. 4, nam illa quies sabbathi non erat moralis, sed cæremonialis et significativa; Ecclesia autem non amplectitur hanc vacationem, nisi quatenus moralis est, et ad divinum cultum, et ad convenientem gubernationem accommodata, et ideo non tam generaliter opera prohibet. Adde etiam, in die sabbathi non fuisse Judæis prohibitas simpliciter omnes actiones corporales et externas; nam poterant iter agere ad certam mensuram, et necessaria opera facere, quæ præveniri non possunt, ut ducere animalia ad adaquandum ea, vel extrahere illa de fovea, si in eam caderent, Matth. 12, Joan. 7, et sumitur ex 1 Machab. 2. Christianis vero non solum hæc, sed etiam illa opera, quæ præveniri possunt, si ad usum communem corporis necessaria sint, permittuntur.

10. *Quæ opera corporalia prohibita Christianis. — Duplex regula ad opus prohibitum agnoscendum.*—His positis, difficultas tota circa hanc partem est in explicando quæ opera corporalia, vel laboriosa, in festis prohibita sint, et quæ permissa, et qua certa regula discerni possint. Ad hoc ergo explicandum, suppono, inter opera hominis, quædam esse servilia, quædam non servilia, quæ liberalia, vel spiritualia late dici solent, quam divisionem postea fusius explicaturi sumus: nunc satis sit voces declarare. Servilia enim opera dicuntur, quæ commoditatibus corporis inserviunt, et ideo per servos fieri solent, ut terram colere, artificia facere, et similia: ab his vero distinguuntur opera, quibus animus excolitur, ut loqui, legere, docere, etc. Nam

quia humana servitus secundum corpus attenditur, animus vero liber est, ideo priora opera dicuntur servilia, posteriora vero libera. Sunt igitur in hac materia duæ generales regulæ observandæ. Prima est affirmativa et universalis, cum exceptione, videlicet, in festis prohiberi omnia servilia opera, nisi jure vel consuetudine sint exempta. Secunda est negativa, et universalis, cum exceptione, scilicet, nulla opera libera prohiberi in die festo, præter ea quæ in jure specialiter prohibentur. Prima regula sufficienter probatur ex cap. *Licet*, de Feriis, cum aliis in prima suppositione adductis cap. præced., et illa prius tractanda est, nam de secunda postea dicemus.

11. *Triplex opus servile.*—Ut autem declaremus quid sub servili comprehendatur, triplex servile opus distinguere possumus, ex mente D. Thom. 2. 2, q. 122, art. 4, videlicet, religiosum, quod divinum servitium dici potest; peccaminosum, quo dicitur homo servire peccato aut dæmoni; et indifferens, ac humanum, quo unus homo solet alteri servire. Nam opus servile respectu alicujus dicitur, quia per opus servile alicui servitur: ille autem esse non potest, nisi aut Deus, cum quo numerantur Sancti cum ipso regnantes, vel Dæmones, seu peccata, vel mortales homines. Illa ergo opera quibus colitur Deus, servilia sunt Deo, quia Latria est quædam servitus; est tamen religiosa et divina servitus, quia in Deum terminatur. Peccata vero dicuntur servilia, quia *qui facit peccatum, servus est peccati*, ut dicitur Joann. 8: *Quia unusquisque est servus ejus cui obedit, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam*, ut dicitur ad Rom. 6, et 2 Pet. 2: *A quo quis superatus est, ejus et servus est*. Opera vero quibus unus homo ministrat alteri, in his quæ ad corpus pertinent, indifferentia sunt, et ad servitatem humanam pertinent. De actionibus ergo primi generis nulla fere est quæstio; nam in illis actionibus consistit externus Dei cultus, et Sanctorum honor, ad quem cultum principaliter festivi dies ordinantur; non ergo prohibentur in festo opera servitutis divinæ, sed potius commendantur. Quinimo nec talia opera servilia dici debent, sed maxime liberalia, quia servire Deo, regnare est, et quia licet per corpus exercentur, principaliter ordinantur ad subjiciendam mentem Deo, et ad excitandum animum ad devotionem, et internum Dei obsequium. Potest autem nonnullum dubium moveri circa hanc partem, quod infra commodiori loco expediemus. Nunc de secun-

do membro dicendum est, ut, illo etiam excluso, tertium, quod proprie ad hoc præceptum, et ad primam regulam positam pertinet, clarius explicemus.

CAPUT XVIII.

AN PER QUODCUMQUE PECCATUM, PRÆSERTIM MORTALE, FESTA VIOLENTUR, ET IDEO SPECIALITER CENSEANTUR PROHIBITA IN DIEBUS FESTIS.

1. *Utrum peccatum mortale specialiter prohibeatur in festo. — Pars affirmativa.* — Prima opinio affirmat peccatum mortale esse specialiter prohibitum in die festo ex vi generalis prohibitionis operis servilis, ac subinde omne peccatum in die festo commissum, præter malitiam quam habet ex propria materia, et objecto, habere malitiam sacrilegii contrariam huic præcepto, et ideo circumstantiam illam in confessione esse aperiendam. Hanc opinionem videtur docere D. Thomas, dicto art. 4. ad 3; cum enim distinxisset triplex opus servile, quo servimus Deo, homini et peccato, ait primum non esse contra præceptum de observatione sabbathi; secundum autem et tertium esse contra illud. Idem tenet Alens., 3 part., quæst. 32, memb. 3, art. 2, ad ult.; Anton., 2 p., tit. 9, cap. 7, § 3, et 3 p., tit. 14, cap. 19, § 7, et tit. 17, cap. 17, § 4 in fine, et 5, circa medium, ubi refert in hanc sententiam Lyranum, in c. 20 Exod., ubi idem tenet Abulens., quæst. 11 et 12; item Medin., Cod. de Orat., q. 10 et 19. Idem sentit Bonavent., 3, d. 37, circa expositionem litteræ, dum ait hoc præcepto præcipue prohiberi opera carnalia, ut ebrietates, et jurgia, et similia, quæ maxime libertati spiritus repugnant. Idem ibi Gabriel, quæstione unica, art. 1, not. 5, § *Quorum distinctio*, in fine; et Major, 4, d. 17, q. 4; Angel., verb. *Feria*, n. 36, et verb. *Interrogationis*, circa tertium præceptum, et verb. *Præceptum*, n. 5; Rosel., verb. *Confessio*, 2, n. 7; Cather., lib. 5 contra Cajet.; denique late, et alios referens, Corduba in Quæstion., lib. 1, quæst. 6, tamque acriter illam defendit, ut audeat dicere, aliam non esse satis tutam. Favetque huic opinioni Ambrosius, Lucæ 13, prout illius verba retulit D. Thomas, dicto art. 4, arg. 1, dicens: *Lex in sabbatho non hominem curare, sed servilia opera facere, id est, peccatis gravari prohibet.* Hæc vero eadem verba ex Glos. in Luc. retulit idem D. Thomas, 3,

distinct. 37, art. 5. In Ambrosio autem ea formaliter non invenio, sed illius sententia in illo loco est, Deum in sabbatho prohibuisse opera sæcularia, non religiosa: *Sicut Deus (ait) quievit ab operibus mundi. non ab operibus sanctis;* et subdit: *Hoc autem non intelligens, Archisynagogus, prohibebat quemquam curari sabbatho, cum sabbathum futurarum typus sit feriarum, et ideo non operis boni, sed mali feriae sunt, eoque præscriptum sit ut nullam ferentes sarcinam delictorum, nec bonorum jejuni operum, sabbatha futura post mortem celebremus.*

2. *Ratione probatur.* — Præterea favet Augustinus, lib. de Decem chor., cap. 3, dicens: *Melius faceret Judæus in agro suo aliquid utile, quam si in theatro seditiosus existeret; et melius eorum fœminæ in sabbatho lanam facerent, quam quod tota die in neomeniis suis impudice saltarent.* Quod enim ait, *melius, pro minus male positum est, ut constat, utrumque enim malum esset; censet autem Augustinus majus malum esse peccare in festo, quam laborare.* Utrumque ergo est prohibitum, et illud magis. Facit præterea idem Augustinus, lib. de Ver. et fals. pœnit., c. 14, et habetur in cap. *Consideret*, de Pœnit., d. 5, ubi prius ait, ad penitentiam, considerandum esse circumstantiam temporis. Et postea sic illam explicat: *Si in tempore orationi constituto, aut in festivitate Sanctorum, et in tempore jejunii.* Denique favet c. 1 de Feriis, in quo dicitur hoc præcepto prohiberi omne opus illicitum in die festo. Ratio vero pro hac opinione est, quia opus peccati est maxime servile, et maxime contrarium divino cultui, et impeditivum illius; sed hæc sunt opera quæ ibi maxime prohibentur; ergo.

3. *Secunda opinio, negans peccatum specialiter prohiberi in festo.* — Secunda opinio asserit opus peccati, ex eo tantum quod peccatum sit, non contineri in materia hujus præcepti, nec ex vi illius prohiberi, ac subinde peccatum, etiam mortale, in die festo commissum, non habere ex illa temporis circumstantia specialem malitiam, quæ in confessione necessario aperienda sit. Hæc opinio non habet auctores multum antiquos, ut vere notavit Corduba; habet tamen plures et graves. Ex Theologis, illam docuit Cajetan. 2. 2, q. 122, art. 4, et 1. 2, q. 7, art. 1, et in Sum., verb. *Festorum violatio*, et tom. 1 Opus., tractat. 18, q. 3; Sot., in 4, distinct. 18, q. 2, art. 4, et lib. 2 de Just., q. 4, art. 4; Victor., in Sum. de Sacr., tit. de Cons., num. 195;

Almayn., in 4, dist. 17, q. 1. Ex Summistis, Sylvester, verb. *Dominica*, q. 8, distinct. 4, ubi seipsum refert, verb. *Constantia*, § 3, et verb. *Confessio*, 1, § 10; et in Rosa aurea, casu 63, ubi ait, quosque viros doctissimos sui ordinis ita sentire. Et consentit Armilla, verb. *Feria*, num. 12; Tabiena, eod. verb., num. 47; Angel. in Florib. Theolog. q. 9. Et ex jurisperitis late Navarr., in cap. *Consideret*, de Pœnit., dist. 5, in principio, num. 22 et sequent.; Covar. in cap. *Alma*, 1 part., § 5, num. 3, et lib. 4 Var., cap. 19, in fine; Gutier., lib. 1 Canon. quæst., cap. 13. Pro hac etiam sententia potest referri divus Thomas, in 4, distinct. 32, art. 5, q. 2, quatenus ait tempus diei festi non esse circumstantiam, quæ trahit actum in novam speciem peccati; et in 3, dist. 37, art. 5, q. 2, ad 2, quatenus dicit peccata non dici opera servilia, nisi mystice, ad litteram vero opera servilia esse opera corporalia pertinentia ad mechanicas artes, quas servi exercere solent, et ab actibus liberalium artium condistinguuntur; significatque præceptum tertium Decalogi, prohibens opera servilia, ad litteram et proprie intelligendum esse, non mystice.

4. *Navarri rationes aliquæ improbantur.* — Rationes ad hanc sententiam confirmandam afferuntur variæ, sed non omnes sunt solidæ. Navarrus enim inter alia argumentatur, quia sicut laicis sunt deputati dies festi ad orandum, ita clericis omnes dies; sed clerici peccantes quolibet die, non peccant specialiter contra circumstantiam temporis sibi ad orandum deputati; ergo nec laici peccantes in die festo, etc. Hæc vero ratio parum probat, quia prior opinio non dicit peccari specialiter contra diem festum peccando in illo, quia dies ille est orationi deputatus, sed quia toto die vacandum est ab operibus cultui divino contrariis, vel impediendis illum. Licet enim non præcipiatur nobis toto die festo orare, vel exercere actus cultus divini, prohibetur nihilominus ne per totum diem aliquid agamus servile, et divino cultui contrarium. Hoc autem non præcipitur clericis, omnibus diebus, etiamsi illis oratio aliqua singulis diebus præcipiatur. Alia ratio ejusdem Navarri est, quia lex de festo servando non obligat acrius in lege gratiæ, quam in lege scripta; sed in scripta non obligabat ad non peccandum in die festo; ergo. Patet minor, tum quia non obligabat illos ad internam quietem cum Deo, nec ad internum cultum, sed solum ad externam quietem, cessando ab opere servili; tum etiam

quia alias lex illa tunc obligaret ad contritionem, eum qui esset in peccato. Sed hæc ratio non urget contra priorem sententiam, quæ eodem modo loquitur de præcepto hoc, ut fuit datum a Deo et ab Ecclesia; negabitur ergo minor. Ad probationem vero dicetur, quod licet hæc lex non obliget directe ad internum cultum, obligat ad non impediendum illum; ideo enim præcipit vacationem ab operibus, ut homo possit Deo vacare, etiam mente, si velit, et ideo contra hanc vacationem censetur esse opus peccati, ac subinde contra præceptum, etiamsi ad internum cultum non obliget. Et ideo etiam non sequitur in rigore illud consequens de contritione; sunt enim hæc diversæ quæstiones, neque oportet eas confundere; nam aliud est, non peccare, aliud non permanere in statu peccati prius commissi. Qui ergo dixerit hoc præceptum obligare ad non peccandum in die festo, non cogitur dicere etiam obligare ad non permanendum illo die in peccato habituali, quia peccatum habituale non impedit cultum Dei, sicut peccatum actuale, ut constat.

5. *Ratio fundamentalis.* — Unica ergo ratio hujus sententiæ est, quia præceptum de sabbatho seu festo servando non obligat specialiter ad non peccandum in illo die; ergo peccare in illo die non est contra hoc præceptum, quatenus opera quædam prohibet, nec etiam est contra præceptum Ecclesiæ, quatenus præcipit audire missam, ut per se constat, quia potest quis in parte una illius diei audire missam, et in alia peccare; imo, ut alibi dixi, eodem tempore quo missam audit, peccare potest ex intentione prava, quæ veram missæ auditionem non impedit. Quod si contingat aliquem peccare tali modo, ut inde impediatur a missa audienda, tunc quidem peccatum illud erit contra hoc præceptum, non quia peccatum est, sed quia impedit missam; unde etiamsi alias peccatum non esset, sed opus indifferens, et impediret missam, inde fieret peccaminosum; in utroque autem casu non haberet inde aliam malitiam, quam omissionem missæ, cujus est causa. Hoc ergo est per accidens, et hic non consideratur.

6. *Probatur assumptum.* — Probatur ergo assumptum, duplici ratione facta a Cajetano et cæteris. Prima est, quia opus peccati, ut sic, non est servile. Dico autem, *ut sic*, id est, ex eo quod peccatum est; nam ex parte actus materialis potest aliquod peccatum esse opus servile, ut si quis in die festo scindat ligna aliena, ut illa furetur, peccat quidem speciali-